

MONIKA DOMANOWSKA*

**ODNOWA TERENÓW ZIELENI
W MINIPROGRAMACH REWITALIZACJI
DZIELNIC WARSZAWY**

Streszczenie

W artykule zawarto wyniki przeglądu projektów rewitalizacyjnych terenów zieleni zawartych w Miniprogramach Rewitalizacji Dzielnic Warszawy, obowiązujących do 2013 roku. Przeglądu dokonano w celu weryfikacji doboru obszarów kryzysowych Miniprogramów Rewitalizacji oraz doboru projektów rewitalizacyjnych terenów zieleni.

Słowa kluczowe: Miniprogramy Rewitalizacji Dzielnic Warszawy, tereny zieleni, odnowa terenów zieleni Warszawy

WPROWADZENIE

Rewitalizacja obszarów miejskich rozumiana jest jako proces społeczno-ekonomiczno-gospodarczy. W celach wyodrębnienia obszarów miast mających podlegać działaniom rewitalizacyjnym sprawdzany jest poziom wskaźników społecznych (takich jak: poziom bezrobocia, poziom ubóstwa, poziom wykształcenia mieszkańców, poziom zasobu mieszkaniowego itp.), jednakże nie bierze się pod uwagę jakości: fizjonomicznej, użytkowej, warunków środowiska przyrodniczego przestrzeni miejskiej [Lokalny Program Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013]. Tereny zieleni są jedną z głównych składowych środowiska przyrodniczego w mieście, są jednym z ważniejszych składników przestrzeni publicznej. Ilekroć w Ustawie o Planowaniu i Zagospodarowaniu Przestrzennym z 27.03.2003 mowa o przestrzeni publicznej to „należy przez to rozumieć obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne, określony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

---

* Katedra Architektury Krajobrazu; Wydział Ogrodnictwa, Biotechnologii i Architektury Krajobrazu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

gminy”. Można zatem stwierdzić, że dobry stan środowiska przyrodniczego jest gwarantem jakości przestrzeni miast, nie tylko pod względem fitosanitarnym i klimatycznym ale wpływa również na sprawnie funkcjonujący układ terenów wypoczynkowych [Ziobrowski 1992]. Tereny zieleni wpływają na jakości życia w mieście i przyczyniają się do poprawy funkcjonowania społecznego obszarów. Stwierdzenie to wskazuje, iż tereny zieleni, ich zasób i stan, winny być jednym z mierników jakości poziomu życia w mieście i winny być wykorzystywane jako kryterium wyznaczania obszarów kryzysowych. Tereny zieleni winny być także przedmiotem projektów rewitalizacyjnych, zarówno ze względu na poprawę jakości środowiska przyrodniczego jak i bezpośredni wpływ na poprawę warunków bytowych.

TYPY UJMOWANIA TERENÓW ZIELENI W MINIPROGRAMACH REWITALIZACJI DZIELNIC WARSZAWY

Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie jak ujmowane są tereny zieleni w Miniprogramach Rewitalizacji Dzielnic Warszawy. Odpowiedzi na to pytanie poszukiwano poprzez analizę czternastu mini programów, stanowiących załączniki do Lokalnego Programu Rewitalizacji Warszawy. Okazało się, iż wyróżnić można cztery rodzaje mini programów ze względu na zakres ujmowania w nich terenów zieleni.

Typy ujmowania terenów zieleni w Miniprogramach Rewitalizacji Dzielnic Warszawy:

Typ 1 – Miniprogramy Rewitalizacji Dzielnic, które zawierają projekty rewitalizacyjne dotyczące terenów zieleni osiedlowej lub terenów zieleni towarzyszącej obiektom użyteczności publicznej;

Typ 2 – Miniprogramy Rewitalizacji Dzielnic, które zawierają projekty rewitalizacyjne dotyczące terenów parków i terenów zieleńców oraz terenów zieleni osiedlowej lub terenów zieleni towarzyszącej obiektom użyteczności publicznej;

Typ 3 – Miniprogramy Rewitalizacji Dzielnic, które zawierają projekty rewitalizacyjne dotyczące terenów parków lub terenów zieleńców;

Typ 4 – Miniprogramy Rewitalizacji Dzielnic, które nie zawierają projektów rewitalizacyjnych dotyczących terenów zieleni.

Zauważono również, że mini programy w dużej większości odnoszą się do istniejących terenów zieleni wskazując tereny zieleni jako tereny wymagające modernizacji lub przekształceń. Jednakże wyróżniono również takie Miniprogramy, które wskazują potrzebę utworzenia nowych terenów zieleni zarówno towarzyszących osiedlom mieszkaniowym, obiektom użyteczności publicznej, jak i samodzielne tereny zieleni o funkcjach wypoczynkowych. W Miniprogramach rewitalizacji dzielnic tylko w przypadku dzielnicy Rembertów projekty

rewitalizacyjne nie uwzględniają terenów zieleni. Pozostałe trzynaście Mini-programów przyporządkować można do pozostałych typów. Wskazuje to na zauważenie wagi i potrzeby odnowy terenów zieleni. Natomiast, aż cztery dzielnice (Praga Północ, Praga Południe, Ursus i Ochota) przyporządkować można do typu drugiego, który wskazuje na najbardziej zaawansowany udział terenów zieleni w projektach rewitalizacyjnych. Wśród Mini-programów Rewitalizacji Dzielnic Warszawy można wyróżnić takie w których tereny zieleni są „ogniskiem rewitalizacji”, rozumie się przez to, że projekt odnowy terenu zieleni ma stanowić bazę do odnowy społecznej całego obszaru kryzysowego. Tak opracowany został Mini-program Rewitalizacji Bemowa, gdzie odnowa terenów Fortu Bema i adaptacja ich pod cele rekreacyjne ma w znaczącym stopniu wpłynąć na rewitalizację całego obszaru kryzysowego dzielnicy.

UKŁAD TREŚCI MINIPROGRAMÓW REWITALIZACJI

Podczas kwerendy Mini-programów Rewitalizacji Dzielnic Warszawy udało się wyróżnić bardzo czytelny układ treści Mini-programów. Można powiedzieć, iż wykształcił się standard warszawski układu treści w Programach Rewitalizacji Warszawy (Przez Projekty Rewitalizacyjne Warszawy rozumie się Lokalny Program Rewitalizacji Warszawy oraz Mini-programy Rewitalizacji Dzielnic Warszawy). Składa się on z jedenastu głównych działów, które mogą występować jako oddzielne rozdziały programów rewitalizacji bądź łączyć się tematycznie w rozdziały bardziej złożone tematycznie. Wyróżnione działy to:

- Cel programu
- Opis dzielnicy
- Kryteria doboru obszaru kryzysowego
- Opis obszaru Kryzysowego
- Opis projektów rewitalizacyjnych
- Opis projektów towarzyszących
- Wskaźniki realizacji programu
- Opis konsultacji społecznych
- Opis finansowania projektów
- Opis wdrażania programu
- Opis aktualizacji programu

Przegląd zawartości poszczególnych działów miał na celu odszukanie tych działów Mini-programów, które w swoich treściach odnoszą się do środowiska przyrodniczego i do terenów zieleni. Działami w których najczęściej występują odniesienia do terenów zieleni to: opisy projektów rewitalizacji i opisy projektów towarzyszących rewitalizacji oraz dział wskaźniki realizacji programu, gdzie

licznie wspomina się o wadze terenów zieleni (ich ilości i powierzchni) jako wyznaczniku udanego wdrażania programów rewitalizacji.

OBSZARY KRYZYSOWE MINIPROGRAMÓW REWITALIZACJI

W określeniu celów Miniprogramów rewitalizacji największy nacisk kładzie się na poprawę jakości życia mieszkańców. Poprawę jakości życia nakreśla się między innymi poprzez poprawę środowiska przyrodniczego. Jednakże w Miniprogramach opis dzielnic, których mini program dotyczy, sporadycznie odnosi się do wymieniania terenów zieleni na obszarze dzielnicy ale nigdy nie odnosi się do układu wszystkich terenów zieleni. Kryteria wyznaczania obszaru kryzysowego nakreślone w Lokalnym Programie Rewitalizacji będącym dokumentem nadrzędnym do Miniprogramów Rewitalizacji Dzielnic Warszawy, wskazuje na istotność wskaźników związanych ze środowiskiem społecznych jako wskaźników wyznaczania obszarów kryzysowych, jednakże w samych Miniprogramach, stosuje się tylko wskaźniki społeczne. W trakcie analizy publikowanych w Miniprogramach konsultacji społecznych zauważono iż, zdarz się (np. w Miniprogramie Rewitalizacji Pragi Północ) iż podczas ankiet społecznych, których celem jest wskazanie przez ankietowanych terenów wymagających przekształceń lub odnowy podaje się pod osąd zbiór terenów (zbiór, w którym znajdują się zarówno tereny mieszkalnictwa, tereny usług, tereny zieleni). W zbiorach tych podaje się kilka przykładowych terenów (np. dwa z większej ilości terenów zieleni dzielnicy) o określonych funkcjach. Można odnieść wrażenie, że przez to zawęża się pole wypowiedzi ankietowanych albo nawet sugeruje odpowiedzi. Według ankiety opracowanej w celu doboru projektów odnowy w Miniprogramie Rewitalizacji Pragi Północ respondentów zapytano o to, czy wyrażają poparcie dla odnowy tereny Parku Praskiego, Parku przy ul. Kawęczyńskiej i zieleńca przy ul. Namysłowskiej. Wszystkie trzy wymienione tereny zieleni mają opracowane projekty rewitalizacyjna bądź tak zwane towarzyszące rewitalizacji. Natomiast inne tereny zieleni Pragi Północ nie zostały uwzględnione w ankiecie oraz nie są uwzględnione w projektach rewitalizacji bądź projektach towarzyszących rewitalizacji. W porównaniu ze wskaźnikami wyznaczania obszarów kryzysowych (określonych w Lokalnym Programie Rewitalizacji i w „Przewodniku dotyczącym kryteriów planowania oraz zarządzania projektami dotyczącymi rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich”), w których w sposób szcątkowy wskazuje się na istotność środowiska przyrodniczego w procesie rewitalizacji oraz nie wskazuje się na istotę terenów zieleni w procesie rewitalizacji to we wskaźnikach realizacji programów kilkakrotnie wymienia się ilość, bądź powierzchnię terenów zieleni poddanych odnowie jako wskaźnik realizacji Miniprogramów. Przykładowo w Miniprogramie Rewitalizacji Pragi Południe wskaźniki realizacji programu jednoznacznie

odnoszą się do odnowy terenów zieleni. Jako wskaźnik realizacji programu uznaje się: powierzchnię parków poddanych rewitalizacji, powierzchnię parków z wprowadzonym monitoringiem, a także powierzchnię odnowionej zieleni przyulicznej. Wydaje się, że skoro wdrażanie rewitalizacji mierzone jest poprzez ilość bądź powierzchnie odnawianych terenów zieleni to wskazywanie obszarów kryzysowych winno nawiązywać do degradacji terenów wypoczynkowych miasta.

Na przykładzie Miniprogramu Rewitalizacji Dzielnicy Praga Północ można udowodnić, że obszary kryzysowe wyznaczane są w sposób niespójny. W dzielnicy Praga Północ obszar kryzysowy wyznaczono przy pomocy porównania wskaźników społecznych na obszarze dzielnicy. Według „Przewodnika dotyczącego kryteriów planowania oraz zarządzania projektami dotyczącymi rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich” te wskaźniki to:

- Stopa bezrobocia wyższa od średniej dla kraju
- Wysoki poziom ubóstwa oraz trudne warunki mieszkaniowe
- Wysoki poziom przestępczości
- Niski poziom wykształcenia mieszkańców
- Szczególnie zanieczyszczone środowisko

Według Lokalnego Programu Rewitalizacji Warszawy wskaźniki społeczne, w których winno wyznaczać się obszary kryzysowe to:

- Wysoki poziom ubóstwa
- Wysoka stopa długotrwałego bezrobocia
- Niestabilne trendy demograficzne
- Niski poziom wykształcenia, wyraźny deficyt kwalifikacji, wysoki wskaźnik przerwania skolaryzacji
- Wysoki poziom przestępczości i wykroczeń
- Szczególnie wysoki stopień degradacji środowiska
- Niski poziom aktywności gospodarczej
- Wysoka liczba imigrantów, grup etnicznych i mniejszościowych lub uchodźców
- Porównywalnie niższy poziom zasobu mieszkaniowego
- Niski poziom wydajności energetycznej budynków

W obu przykładach stopień zanieczyszczenia środowiska bądź degradacji środowiska, a w tym terenów zieleni i ich poziom degradacji nie został uwzględniony. W Miniprogramie Pragi Północ nie zastosowano wskaźników odnoszących się do środowiska przyrodniczego. Zastosowane wskaźniki to:

- wysoki poziom ubóstwa i zagrożenia
- wysoka stopa długotrwałego bezrobocia
- niski poziom wykształcenia, wyraźny deficyt i wyraźny wskaźnik przerywania skolaryzacji
- zły stan techniczny budynków

Uchybienie jakie zauważa się przy wyznaczeniu obszaru kryzysowego Pragi Północ to brak określenia wskaźników społecznych dla obszaru kryzysowego. Dobór wskaźników został zawężony do wskaźników społecznych ujętych dla całej dzielnicy w jej granicach administracyjnych w zestawieniu z uśrednionym wskaźnikiem dla Warszawy.

ZAKRES UWZGLĘDNIANIA TERENÓW ZIELENI PRAGI PÓLNOC W MINIPROGRAMIE REWITALIZACJI DZIELNICY PRAGA PÓLNOC

Badania terenowe wykazały, że na obszarze Pragi Północ możemy wyróżnić 16 terenów zieleni, w tym: 3 tereny parków, 10 terenów zieleńców i 3 tereny kolonii rodzinnych ogrodów działkowych. Są to tereny zieleni zróżnicowane funkcjonalnie na: tereny parku dydaktycznego (Warszawski Park Zoologiczny), tereny parków wypoczynkowych, zieleńców memorialnych, reprezentacyjnych jak i tranzytowych, sportowych i wypoczynkowych. Zakres uwzględniania ich w mini programie rewitalizacji jest niepełny. Nie można powiązać tematu własności gruntów z brakiem uwzględniania terenów zieleni w mini programach rewitalizacji. Wszystkie tereny zieleni w dzielnicy Praga Północ, z wyjątkiem zieleńca przy ulicy Floriańskiej usytuowanego na gruntach Skarbu Państwa, są własnością miasta stołecznego Warszawy. Nie zauważono więc korelacji pomiędzy własnością terenu, a stopniem degradacji terenów zieleni w przykładzie dzielnicy Praga Północ.

W Miniprogramie Rewitalizacji Dzielnicy Praga Północ ujęto tereny zieleni położone w obszarze kryzysowym, uznane za zdegradowane oraz objęte projektem rewitalizacyjnym (teren Parku Praskiego), a także tereny zieleni objęte projektem towarzyszącym rewitalizacji (teren Parku przy ul. Kawęczyńskiej jest to nazwa użyta w Miniprogramie Pragi Północ, nazwa zwyczajowa terenu zieleni to Park na Michałowie oraz zielenic sportowy przy ul. Namysłowskiej). W obszarze kryzysowym Miniprogramiu Rewitalizacji Dzielnicy Praga Północ położony jest jeden teren zieleni uznane w mini programie za niezdegradowane (tereny Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego). W Miniprogramie Rewitalizacji Pragi Północ nie zawarto informacji o innych terenach zieleni na obszarze dzielnicy, tereny te nie zostały więc uwzględnione w projektach rewitalizacyjnych ani projektach towarzyszących (tereny te to: tereny zieleńca przy Dworcu Wschodnim, tereny zieleńca przy placu Hallera, tereny zieleńca przy ul. 11 Listopada, tereny zieleńca przy ul. Floriańskiej, tereny zieleńca memorialnego przy ulicy Namysłowskiej, tereny zieleńca memorialnego przy Pomniku Kościuszkowców, tereny zieleńca przy ulicy Siedleckiej, tereny kolonii ogrodów działkowych przy ul Kijowskiej, tereny kolonii ogrodów działkowych przy Porcie Praskim).

W analizowanym miniprogramie brak jest uzasadnień wyboru terenów do objęcia projektami rewitalizacyjnymi. Jedynym uzasadnieniem jest ich położenie w obszarze kryzysowym ale jeżeli przyjąć to uzasadnienie za wystarczające, to wszystkie tereny i obiekty w obszarze kryzysowym winny być poddane procesowi rewitalizacji. Bez odpowiedniej argumentacji trudno znaleźć uzasadnienie wyboru 3 z 8 terenów do objęcia ich projektami rewitalizacyjnymi.

Po badaniach wykonanych w terenie, polegających na identyfikacji znamion degradacji terenów zieleni [Domanowska 2010] stwierdzono, że tereny objęte projektami rewitalizacyjnymi nie wyróżniają się stopniem degradacji od pozostałych terenów zieleni Pragi Północ. Na Pradze Północ znajduje się więcej terenów zieleni w obszarze kryzysowym wymagających odnowy. Jako tereny zieleni o największym stopniu degradacji wyróżniają się tereny rodzinnych ogrodów działkowych przy ul. Kijowskiej (Na obszarze kolonii rodzinnych ogrodów działkowych przy ulicy Kijowskiej wiele z ogrodów uznać można za zdegradowane (widać zaniedbania w pielęgnacji roślinności, zabudowy działkowej, ewidentny brak w użytkowaniu działek). Podobnie jak w przypadku terenu rodzinnych ogrodów działkowych przy Porcie Praskim teren rodzinnych ogrodów działkowych przejawia strukturę mozaiki, gdzie zadbane ogrody działkowe sąsiadują z działkami przejawiającymi znamiona degradacji), niewielki teren ogrodów działkowych przy Porcie Praskim (Z obserwacji wynika, że duża część działek jest nieużytkowana i jest zaniedbana. W Miejscowym Planie Zagospodarowania Rejonu Portu Praskiego teren ten przekształcony został w teren o funkcji mieszkaniowej) oraz teren zieleńca (obecnie o funkcji tranzytowej) przy Dworcu Wschodnim (Głównym znamieniem degradacji terenu jest brak infrastruktury wypoczynkowej, zły stan wizualny i techniczny nawierzchni. Nadmienić należy, iż w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego Rejonu Dworca Wschodniego teren zieleńca przekształcony został w teren usług). Teren zieleńca przy Dworcu Wschodnim objęty jest Miejscowym Planem Zagospodarowania Przestrzennego Rejonu Dworca Wschodniego w którym teren zieleńca przekształcono w terenu usług. Również teren ogrodów działkowych przy Porcie Praskim został przekształcony w teren mieszkaniowo usługowy w zapisie projektu Miejscowego Planu Miejscowego Rejonu Portu Praskiego, natomiast teren rodzinnych ogrodów działkowych przy ulicy Kijowskiej koliduje z planami budowy Alei Tysiąclecia ujętej w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego m. st. Warszawy. Stwierdzić więc można, że tereny zieleni Pragi Północ o największym stopniu degradacji zamiast być poddane odnowie podlegają likwidacji.

*Fot. 1. Teren zielenia tranzytowego przy Dworcu Wschodnim;
widok na budynek dworca [Domanowska 2012]*
*Phot. 1. Transit area covered with lawn at the East Railway Station;
view on the building of station [Domanowska 2012]*

*Fot. 2. Teren rodzinnych ogrodów działkowych przy Porcie Praskim
[Domanowska 2012]*
Phot. 2. The area of family allotments at the Port of Praga [Domanowska 2012]

*Fot. 3. Teren rodzinnych ogrodów działkowych przy ulicy Kijowskiej
[Domanowska 2012]*

Phot. 2. The area of family allotments along the Kijowska street [Domanowska 2012]

DYSKUSJA

Powyższe przykłady terenów zieleni o widocznej degradacji, nieujęte w projektach rewitalizacyjnych Miniprogramu Rewitalizacji dzielnicy Praga Północ, a likwidowane zapisami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, skłaniają do refleksji czy programy rewitalizacji mogą stanowić o możliwości ochrony terenów zieleni przed ich likwidacją poprzez wskazanie ich wagi i wskazywanie jako terenów istotnych w funkcjonowaniu wypoczynkowym, a przez to wpływając na funkcjonowanie społeczne dzielnic, a następnie określanie dla nich projektów odnowy. Programy rewitalizacji są uchwałami rady miasta ich moc prawna winna być taka sama jak moc prawna miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Analizy Miniprogramów Dzielnic Warszawy poddały pod wątpliwość dobór terenów zieleni do objęcia ich projektami rewitalizacyjnymi. Wybór terenów zieleni do objęcia ich projektami rewitalizacyjnymi jest niepełny. Wiąże się to z brakiem wskazania kryteriów wyboru terenów zieleni do projektów rewitalizacyjnych, co przede wszystkim wynika z braku metody identyfikacji zdegradowanych terenów zieleni. Analiza Lokalnego Programu Rewitalizacji Warszawy i Miniprogramów Rewitalizacji Dzielnic Warszawy wykazała, że za zdegradowane tereny zieleni uważa się wybrane tereny zieleni położone na obszarze kryzysowym.

W zawartości miniprogramów rewitalizacji zauważyć można brak kluczowych zapisów odnoszących się do identyfikacji degradacji terenów zieleni oraz metod odnowy zdegradowanych terenów zieleni:

- Brak zdefiniowania pojęcia degradacji terenów, w tym terenów zieleni
- Brak określenia znamion degradacji terenów, w tym terenów zieleni
- Brak określenia kryteriów, innych niż społeczne, określania obszaru kryzysowego
- Brak kryteriów wyboru terenów, w tym terenów zieleni, do projektów rewitalizacyjnych
- Brak metod identyfikacji degradacji terenów zieleni

WNIOSKI

Przeprowadzone badania Miniprogramu Rewitalizacji Dzielnicy Praga Północ wykazały, iż z niewiadomych powodów w miniprogramie nie ujęto informacji o większości terenów zieleni położonych w obszarze kryzysowym. Nie ujęto informacji o 6 terenach zieleńców (zieleńca przy Dworcu Gdańskim, zieleńca przy ul. 11 Listopada, zieleńca przy ul. Siedleckiej, zieleńca memorialnego przy Pomniku Kościuszkowców, zieleńca memorialnego przy ul. Namysłowskiej i zieleńca przy placu Hallera) oraz 2 terenach rodzinnych ogrodów działkowych (rodzinnych ogrodów działkowych przy ul. Kijowskiej i Porcie Praskim), co stanowi 3,5% obszaru kryzysowego obszaru objętego Miniprogramem Rewitalizacji Dzielnicy Praga Północ. Na Pradze Północ odnowie winno być poddane więcej terenów zieleni leżących w obszarze kryzysowym niż tereny, które dla których opracowano projekty rewitalizacyjne. Zaznaczyć trzeba, że tereny zieleni wybrane do objęcia projektami odnowy również przejawiają znamiona degradacji, jednakże takich terenów w dzielnicy jest znacznie więcej. Oczywistym może wydać się też problem, że przy pomocy programu rewitalizacji nie da się odnowić wszystkich terenów wymagających przekształceń w dzielnicy. Związane jest to z możliwością finansowania projektów (gdzie gminy muszą częściowo pokryć koszty realizacji projektów), a co z tym się wiąże z potrzebą wybrania działań priorytetowych w dzielnicy. Degradacja przestrzeni jest złożonym procesem na równi z procesem jej odnowy poprzez rewitalizację. Dlatego też, nie można założyć, że projekty rewitalizacyjne w pierwszej kolejności winny obejmować tereny mieszkaniowe. Trudno też dokonywać porównań, które tereny: tereny zieleni czy tereny o innych funkcjach mają większy wpływ na powodzenie wdrażania rewitalizacji. Dopiero przeprowadzenie monitoringu rezultatów wdrożenia zapisów programów rewitalizacji (zarówno Miniprogramów Rewitalizacji Dzielnic Warszawy jak i programów rewitalizacji innych miast) i porównanie zmian jakie nastąpiły na obszarach kryzysowych może być wiarygodną przesłanką do oceny, które tereny winny

być poddawane odnowie jako priorytetowe. Można odnieść wrażenie, że pomimo kilku lat, w czasie których, wdrażane są zapisy programów rewitalizacji oraz w czasie których rewitalizacja jest tematem nośnym i coraz bardziej zgłębianym przez specjalistów z różnych dziedzin, to wciąż brak jest odpowiedzi na wiele pytań związanych z odnową przestrzeni, a w tym z odnową terenów zieleni.

LITERATURA

1. MINISTERSTWA GOSPODARKI I PRACY; 2004. Przewodnik dotyczący kryteriów planowania oraz zarządzania projektami dotyczącymi rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich, po- przemysłowych i po- wojskowych w ramach zintegrowanego programu operacyjnego rozwoju regionalnego finansowanego ze środków funduszy strukturalnych; Dokument roboczy Ministerstwa Gospodarki i Pracy; Warszawa.
2. MINISTERSTWO GOSPODARKI PRACY; 2005. Uzupełnienie Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006; tekst jednolity uwzględniający zmiany przyjęte przez Komitet Monitorujący ZPORR.
3. RADA MIASTA ST. WARSZAWY; 2009. Uchwała nr LII/1607/2009 z dnia 16 kwietnia 2009. Lokalny Program Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-/2009, Warszawa.
4. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA BEMOWO; 2009. Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Bemowo m. st. Warszawy, załącznik nr 01 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.
5. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA BIELANY; 2009. Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Bielany m. st. Warszawy, załącznik nr 02 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.
6. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA MOKOTÓW; 2009. Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Mokotów m. st. Warszawy, załącznik nr 03 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.
7. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA OCHOTA; 2009. Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Ochota m. st. Warszawy, załącznik nr 04 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.

8. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA PRAGA POŁUDNIE; 2009. Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Praga Południe m. st. Warszawy, załącznik nr 05 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.
9. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA PRAGA PÓLNOC; 2009. Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Praga Północ m. st. Warszawy, załącznik nr 06 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.
10. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA REMBERTÓW; 2009. Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Rembertów m. st. Warszawy, załącznik nr 07 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.
11. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA ŚRÓDMIEŚCIE; 2009. Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Śródmieście m. st. Warszawy, załącznik nr 08 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.
12. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA TARGÓWEK; 2009. Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Targówek m. st. Warszawy, załącznik nr 09 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.
13. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA URSUS; 2009. Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Ursus m. st. Warszawy, załącznik nr 10 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.
14. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA WAWER; 2009. Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Wawer m. st. Warszawy, załącznik nr 11 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.
15. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA WESOŁA; 2009, Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Wesoła m. st. Warszawy, załącznik nr 12 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.
16. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA WOLA; 2009. Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Wola m. st. Warszawy, załącznik nr 13 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.

17. URZĄD MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY- DZIELNICA ŻOLIBORZ; 2009. Miniprogram Rewitalizacji Dzielnicy Żoliborz m. st. Warszawy, załącznik nr 14 do Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2013.
18. ZARZĄD WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO; 2009. Szczegółowy Opis Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013 (uszczegółowienie RPOWM); Warszawa.

GREEN AREAS RENEWAL IN MIPROGRAMES OF WARSAW DISTRICT REVITALIZATION

S u m m a r y

Accessing Poland to the European Union opened new possibilities for Polish cities to partly finance city development. One of the programs which enables city development financing is program URBAN II (for cities more over 20 000 inhabitants), which through the Integrated Regional Development Programme (ZPORR- one of seven operating programs which goals refers to the implementation of European Commission on National Development Plan 2004-2006), specified rules of elaborating Local Revitalization Programs. Local Revitalization Programs contain projects of revitalization of most degraded city areas. Realization of those projects is partly financed by European Union. That is why since the 2005, cities try to fulfill designated conditions to develop Local Revitalization Programs, which are one of the tool of implementation changes of the city space. Warsaw is a city which developed Local Revitalization Program which contains fourteen attachments of Miniprogrames of District Revitalization. So fourteen, from 18, Warsaw districts have a separate Miniprogrames of Revitalization and every of those programs designate projects of revitalization for specific for the district. The aim of this article is to monitor how often those projects applies to the green areas (parks, commentaries, allotment gardens).

Key words: Miniprogrames of Warsaw District Revitalization, green areas, green areas renew